

**ЗА ПРЕКОДИФИКАЦИИТЕ НА КНИЖОВНИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
ВЪВ ВАРДАРСКА И ЕГЕЙСКА МАКЕДОНИЯ
(ВЪРХУ ДОКУМЕНТАЛНИ СЪПОСТАВКИ)**

АНА КОЧЕВА, ИВАН КОЧЕВ

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. Л. АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН
anak@abv.bg

**ON THE RECODIFICATIONS OF THE BULGARIAN LITERARY LANGUAGE
IN VARDAR MACEDONIA AND AEGEAN MACEDONIA**

ANA KOCHEVA, IVAN KOCHEV

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE *PROF. L. ANDREYCHIN*
BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
anak@abv.bg

The Bulgarian literary language has a record number of regional written norms. Out of the six codifications, three were based on dialects and three – on the Bulgarian literary language (in the Aegean part of Greece, in the Republic of Macedonia and in Ukraine). In the latter cases, this is actually not a primary codification but a secondary one, a (re)codification of the already established (during the Bulgarian National Revival) and long-used literary Bulgarian language.

Keywords: regional written codifications, pluricentrism, Bulgarian literary language

Както вече отбелязахме по-рано (Кочев, Кочева/Кочев, Kocheva: 2017), повечето езици на Балканите, поради специфичната си историческа съдба, са **плурицентрични**, т.е. имат повече от една писмена норма (срв. напр. румънски – молдовски, албански в Албания и в Косово и т.н.). В това отношение българският език е уникален, защото е бил подложен на шест кодификации извън държавните ни граници. Три от тях са в Гърция: „абедарният“ опит от 1925 г., „егейскомакедонският“ от 1953 г. и „помашкият“ от 1995–1996 г.; една е в Банат (днешна Румъния), една в Съветска Украйна (30-те години на XX в.) и една в Р. Македония (1944–1945). От тези шест кодификации три (две в Гърция – „абедарската“ и „помашката“, и една в Банат) са извършени въз основа на български диалекти и три (в егейската част на Гърция, в Р. Македония и в Украйна) – на базата на книжовния български език. В последните три случая следователно става дума за повторна кодификация, т.е. за прекодификация, или „кодификация на кодификацията“.

Всички кодификации, с изключение на банатската и украинската, имат една и съща цел – да подменят или видоизменят името на българската народност и на българския език зад граница. Те са извършени в духа на националните доктрини на страните победителки. На Гърция – за възстановяване на Византия на Балканите; на Сърбия – за превръщането ѝ в Пиемонт на южното славянство (Кочев/Кочев: 1994а). По отношение на Македония и в Гърция, и в Сърбия се развиват доктрините на **македонизма**, целящи пълно гърцизиране, и съответно пълно или поне поетапно сърбизиране. Македонизмът е **чужда доктрина**, внедрена сред българите в Македония с цел те да бъдат първоначално денационализирани, а след това и променени. След неуспеха на пълното сърбизиране (Ил. Гарашанин) е приложен вторият вариант на македонизма – за частично сърбизиране (Ст. Новакович). Ето какво казва дословно Ст. Новакович: „Българската идея, както е известно на всички, е пунала дълбоки корени в Македония (...), че е невъзможно да бъде разколебана съвсем, изнасяйки насреща ѝ само сръбската идея. Тази идея (...) не би била в състояние като чиста и гола противоположност да изтласка българската идея, и по тази причина на сръбската идея в помощ ще ѝ бъде нужен някакъв съюзник, който би бил твърдо срещу българизма, и който би съдържал в себе си елементи, които могат да привлекат към него народа и народните маси, отцепвайки го от българизма. Този съюзник е **македонизмът**, или в определени, мъдро поставени граници, отразяването на македонския диалект и македонската специфика“ (ДА/ДА 1888: ф.-I-251/1888 г.). Вторият постулат на Новакович е свързан с нуждата от сръбска графика за символно изразяване на сръбизма. За целта той предлага изготвянето на един сръбски буквар, който да се приложи към македонския със сръбски правопис (ДА/ДА 1888: ф.-I-102/1888 г.).

Световната славистика след Втората световна война е тотално заблудена от сръбската и съветската, а не на последно място, и от българската наука, изпълняваща решенията на Коминтерна от 1934 г. за създаване на нови нации и езици. Глототомията (делитбата на езици) е процес, характерен за Източна Европа и редица средноазиатски съветски републики.

Съвременният книжовен език и в Егейска, и във Вардарска Македония има за основа българския книжовен език – език с многовековно развитие, започнал от Златния IX век на Симеонова България и достигнал до днес. Над двете форми на българския език в Македония допълнително са наслагвани някои по-типични регионални особености, колкото да видоизменят донякъде първоначалния им облик.

ВАРДАРСКОМАКЕДОНСКАТА ПРЕКОДИФИКАЦИЯ

Колкото и да е странно, един от първите представители на коминтерновската лингвистика е американецът Хорас Лънт, известен с написването на първата *A Grammar of the Macedonian Literary Language*, Skopje, 1952.

Този факт е знаменателен, защото показва, че за да стане даден изследовател коминтерновски лингвист, не е необходимо да е непременно гражданин на източноевропейска страна в периода до 1999 г., нито член на управляващата партия в нея, а само да приема методологията за създаване на нови народи и езици в Европа и Азия чрез глототомия (езикова делитба, разделяне), т.е. методология, препоръчвана от Коминтерна. В редиците на коминтерновските лингвисти се нареждат голям брой слависти не само от тогавашния СССР (начело с проф. С. С. Бернщейн и Н. И. Толстой) и от страните от Източна Европа (най-вече Полша и Югославия), но и от някои западни страни, където целите на глототомията не се осъзнават докрай. Разкъсването на един народ на две или повече части (нациотомия) се извършва със задна дата и на останалите равнища. Освен глототомия разкъсване се извършва и на историята му (историотомия), на изкуството му (артетомия), на фолклора му (фолклоротомия) и т.н. Левосектантите у нас заговориха, освен за „македонска“, още и за „тракийска“, и за „добруджанска“ нация, т.е. за ликвидиране на българската народност въобще. Да си припомним, че напоследък се заговори и за „шопска“, и за „помашка“ нация. Истинският теоретик и организатор на лингвистичния македонизъм в Македония обаче е Блаже Конески (Лямески или Лямевич). Той е ученик в сръбското училище в Прилеп. Гимназиалното си образование получава като сръбски стипендиант в Крагуевац, Сърбия. Не завършва висшето си образование, не се дипломира, но в Нова Македония по-късно става академик.

Принципите за създаване на нови народи и езици в източния блок – според О. Кронщайнер (Кочев, Кронщайнер, Александров/Kochev, Krontsteyner, Aleksandrov 1993: 49) – винаги са били едни и същи: най-напред са се издавали „ортография, граматика, речник, двуезични речници (но никога от стария на новия език, т.е. никога румъно-молдовски, а само молдовско-румънски или др.). Не след дълго се е отпечатвала историческа граматика, история на езика, както и история на новата нация. Като „флангови“ мероприятия са се създавали Академия на науките, Национален театър и Национален фолклорен ансамбъл. Едновременно с това се е появявала и национална литература... Всичко това е изисквало написване на национална история... А посоката на развитие се е определяла от (неизречената) постановка „колкото по-зле се третира старият език, толкова по-добре за новия“, т.е. колкото по-зле се говори/пише на румънски, толкова по-добре се говори/пише на молдовски. А това означава непрекъснато да се задълбочава изкуствената дистанция спрямо стария език (също и със сила). Ще добавим само, че бившият премиер на Молдова М. Снегур преди десетина години сравни молдовската ситуация с македонската и отбеляза, че няма разлика между тях по отношение на езика.

Истинската картина на глототомията на българския език се разкрива, когато четем „Стенографските белешки од првата јазична Комисија“ на д-р Стоян Ристески (Ристески/Risteski 2000). Участниците говорят свободно,

искрено; не измислят история на „новия народ“ и „новия език“. Техният език е книжовен български с много лека диалектна (или региолектна) стилизация, срвн. по-долу Поканата (с. 8):

Покана: *Поканува се Ѓорѓи Киселинов да земе учестие на конференцијата за Македонската азбука и Македонскиот литературен јазик, која ќе отпочне во залата на обштината у понеделник 26. IX. 1944 г. у 8 саатот пред ручек. Отсаствието не е оправдано. Од Поверенството на народната просвета.*

Участниците в конференцијата признават, че досега не е имало никакв книжовен език и правопис (Е. Попандонов), че треба да се внимава да не бидат допуснати политически грешки по отношение на Србија и федерацијата (Р. Зографски), че треба да се земе изцяло србската кирилица (Бл. Конески, В. Илиев), че не се познават главните особености на централното наречие, поради което треба да се изнесе един реферат (Бл. Конески). Нај-важно обаче е тврдението, че нема време да се чакат тези, които правят езика – литераторите, журналистите, филолозите, поетите, книжовниците (Г. Киселинов).

Тази откровеност в изказванията на участниците в Първата конференција (27.11. – 3.12.1944 г.) на „филолошката комисија за установуење на македонската азбука и македонскиот литературен јазик“ разневува Бл. Конески, който на вториот ден напушта заседанията и докладва на висшите партийни органи за опасните тенденции за неприемането на србската азбука като македонска. До ЦК на КПЮ е изпратено писмо от ЦК на КПМ от 8.12.1944 г., подписано от Л. Колишески, за „големи тешкотии по прашањето на македонската азбука и јазикот (...) и се појавија разни тенденции што можат лошо да се одразат на политичкиот живот на нашиот народ. Разни елементи, кои уште не сраснале со федеративна Југославија, би го искористиле и се обидуваат да го искористат прашањето на нашата азбука, за да внесат раздвојување на нашиот народ и да го оддалечат од федеративна Југославија“ (Ристески/Risteski 2000: 12). Логичниот превод на писмото донос е, че в Комисијата тези „елементи“, начело с В. Марковски и Г. Киселинов, правят опити да не бидат приети србските букви и да биде запазена българската буква ъ. С назначаването от ЦК на КПЮ на II и III комисија, вече политически, се дава път на Бл. Конески и на неговите просрбски политически привърженици за радикални действия по започване на езиковата действителност в Р. Македонија. По-късно Конески започва гонитба на т.нар. българофили – съдебна разправа с Г. Киселинов, изпрашане на В. Марковски в концентрационниот лагер „Голи Оток“. През 1952 г. излиза Конеската „Граматика на македонскиот литературен јазик. Дел I и II“, преиздадена неколку пъти в Скопие (по-долу е цитирано изданието от 1966 г.). Граматиката има формален, а не категориален характер, т.е. изнасят се предимно форми, без да се прави по-сериозна характеристика на функционирањето на категориите, за да не проличи, че те имат из-

цяло български характер. С појавата на граматиката на Конески се поставя началото на широкообхватна съчинителска дейност в Скопие, където съвременност и историја се подменят въз основа на **географскиот принцип**. Макар че Македонија, още от заселването на българските славјани на Балканите и по време на робството, е третиот дял на българското отечество (заедно с Мизия и Тракија) и след Берлинскиот договор (1878 г.) по-дълго е откъсната од Бугарија (поделена между Србија и Грција – 1912 г.), със задна дата е измислена историја, „различна“ од българската.

Скопскиот „неогенетичен“ етнически подход, основан върху този географски принцип, не отчита факта, че до 2 август 1944 г. българската етническа област Македонија никога не е била самостојателен политически субект (држава), за да учествува во мнимото противопоставяне Бугарија – Македонија. Върху този принцип е изградена споменатата вече граматика на Бл. Конески – основниот (пре)кодификатор на българскиот език во Македонија, чијто практика започва да се следва од апсолутно всички по-сетнешни доморасли и чужди македонисти:

I. Подмяна на имената на родовите понятия *Бугарија, бугарин, български* со видовите *Македонија, македонец, македонски*.

Во граматиката си Бл. Конески започва да говори дори за „македонска езикова общност“ (IX–X в.): „Една таква нај-значителна нивна јазична црта е т.н. замена на еровите во затворен слог: $\text{ъ} > \text{o}$ (сънъ > сон), $\text{ь} > \text{e}$ (дънь > ден). Оваа црта и денеска е карактеристичен белег на **македонската јазична опшност**“ (с. 10). След старобългарската епоха е присвоен и среднобългарскиот период (XII–XIV в.): „Според една сосем провизорна сметка, направена од бугарскиот филолог Б. Цонев, од Македонија би потекнувале околу 80 ракописа, дојдени до нас од 12 до 14 век. Овие споменици досега обично во славистиката се наречуваа со името **среднобугарски**, и ако фактички мораше да се прави секогаш разлика меѓу македонските и бугарските споменици од тој период... Терминот **среднобугарски** внесува баш во овој поглед нејасност“ (с. 11); и по-нататък: „Од 14 в. сè повеќе почнува во Македонија да се засилува влијанието на српската рецензија на старословенскиот јазик. Причината за тоа беше пред сè приклучувањето на македонските краишта во составот на тогавашната српска држава“ (с. 12).

Новобългарскиот период на писменоста во географската област Македонија също е подменен со македонски: „Во времето од 16 до почетокот на 19 в. можеме по ракописите сè појасно да го следиме процесот на постепено затврдување на современиот **македонски народен јазик** на писменоста (с. 14). „Тогав се извршва и затврдувањето на народниот јазик во црковната литература“ (с. 16). Посочени са и „текстови на народен јазик, пишувани со грчка азбука – „Четиријазичникот“ на Даниил со македонскиот дел“ (с. 19–20).

И така, да обобщим: според Конески македонскиот книжовен език, „различен“ от българският, е съществувал от времето на Кирил и Методий до днес самостоятелно и успоредно с българският, щом след 2 август 1944 г. има създадена държава, т.е. връщането назад във времето е „обосновано“ от промяната, извършена в средата на 20 в. С тази „обратна“ линия в логиката Конески написва и втория учебник – „Историја на македонскиот јазик“ (Скопје и Белград, 1965), в който прилага същия **неоетногенетичен** подход, базиращ се на **географскиот принцип**. Така той влиза в крещящо противоречие с Р. Жинзифов, когото в граматиката си е објавил за възрожденски македонец. Естествено, цитатот од Жинзифов липсва, но тој е широко известен на световната славистика. Р. Жинзифов, живял един век преди Конески и како че ли предвиждал, че некој ден може да се појави такво явление, е категоричен: „Нема македонци, нема тракийци како одделни народи, а има само славяне – българи, които живеат по речените места, имената на кои, може би имаат си право во землеописанието (географијата – бел. наша), а не во народноста; накъсо да речеме, има един целен народ български и един јазик български, којто как и секој му драго друг јазик, си дели на наречия“ (Жинзифов/Zhinzifov 1943: 137–138). С други думи, още во време на Българското възраждане на книжовниците од географската област Македонија е била напълно јасна разликата меѓу диалект и јазик.

II. Преднамереното отношение на Бл. Конески во вџпроса проличава и од недопустимите во науката начини за цитирање на използваните източници. Заглавијата на споменатите од него трудове или са окастрени наполовина, или са изписани така, че са променени до неузнаваемост. Во крајот на граматиката отсуства каквато и да е била доуточняваща библиографија. Ето неколку примера за преиначавање на автентичните заглавја на книгите и пасажите од тях, цитирани од Конески. Пълниот им списък е многу голям, но во случајот е важно да бџде разбран „научниот“ подход на авторот, а след тоа и на неговите последователи – домашни и чужди.

Кратка съпоставка на фактите

Неавтентично представяње на заглавја на трудове и на откъси од тях во граматиката на Бл. Конески	Автентичните заглавја на същите трудове и откъси од тях
а) с. 18 – „Начов е склон да приеме дека овој текст бил пишуван во првата половина на 19 век (таму с. 418), додека А. Селищев (Полог, 130) забележува дека можел да биде напишан при крајот на 18 или во почетокот на 19 век.“	а) А. Селищев „Полог и него българско население“. Исторически, етнографически и диалектологически очерки северозападној Македонији. Софија, 1929, с. 418.

<p>б) с. 20 – „Бележењето на зборовите во македонскиот дел на „Четиријазичникот“</p>	<p>б) А. Селищев „Очерки по македонској диалектологиј“. Казань, 1918, с. 4: „Болгарская паралелъ четириязичного словаря москопольского йерокерика хаджи Даниила. Словарь входит в его книги ... („Вовлугарика“) (= български език). (Останалите три езика са гръцки, арумънски и албански – бел. наша.)</p>
<p>в) с. 21 – „Во почетокот на 19 век се печатат книгите од Јоаким Крчовски и Кирил Пејчиновиќ“</p>	<p>в) „Повѣстъ ради страшнаго и втораго пришествиѧ христовѧ ... и преведенна на простѣшнии ѧзык болгарскѧ ... списанаѧ от хаджи иоакима“ „Огледало – Описа са потребъти и ползованиѧ припростѣшныи и некнижныи ѧзикои болгарскии долнии лисии (от) кирилъ тетоецъ пеичиновичъ“</p>
<p>г) с. 23 – „Затоа и почнаа да се издаваат за македонските училишта посебни учебници от П. Зографски и К. Шапкарев и др.“</p>	<p>г) Кузман Шапкарев. Български буквар, чѧст А или взаимоучителни таблици за наречие по вразумително за македонските българи. Цариград, 1868, с. 45. „Питание: Що е най-свето човеку? Отговор: Верата и народноста. Питание: Спроти верата какъв си? Отговор: Християнин. Питание: А по народност що си? Отговор: По народност съм българин. Питание: Защо? Отговор: Защо съм роден от татко и майка българи и говорам (сборувам) български. Питание: Не бидвит ли да си изменит човек верата и народноста? Отговор: Има такви людѧе, що си изменват верата и народноста, току тийе чинят най-тежък грех, таквите людѧе ся имаат от светът за предатели, тийе никому не са мили,</p>

д) с. 24 – „Главни претставници на нашата литература од тоа време се поетите Константин Миладинов, Рајко Жинзифов и Григор Прличев.“

ами секој ги мразит и ненавиждат, затоа јаз никога не ќе простя да ми поминит такво нешто в умът ми и всекога ќе ся мъчйа да свестявам такви изумени людйе.“

д) **В. Марковски** за Константин Миладинов на I езикова конференция (Ристески/Risteski 2000: 15): „Тој (К. Миладинов) сака македонскиот јазик да го приспособи кон бугарскиот литературен јазик, кој се формираше во тоа време... Ако ја разгледаме неговата песна „Тъга за југ“, таја е звучна само ако се акцентира со бугарското ударение. Еве (скандира). Ама ако акцентуеме со македонското типично ударение на третата сричка от крајот на зборот... видите, дека нема ритам“.

Стих. „Гулаб“ от Р. Жинзифов (1860):

„Кога стигнеш в моя земя
В българската Македония
Ke видиш **български юнаци**
Нестрашливи македонци

.....
Сички съгласно станете
Български школи отворете
В църкви български четете
От никого не се боете

Автобиография на Гр. С. Пърличев (1885)

„После отидох у Рангавис и му явих, че съм съчинителят на „Αμαρτόλος“. Он ме прие ласкаво...

- От каква сте възраст?
- 30-годишен.
- От каква сте народност?
- **Българин.**
- Не е можно **българин** да има черни коси и черни очи.

На това не отговорих.

<p>е) с. 19 – „Па и самиот зборник на Миладиновци бил прво пишуван со грчка азбука, па пред издавањето препишан на кирилица од Константин Миладинов.“ (Нецитирането на заглавието на сборника од Конески създава след себе си трайна практика у скопските изследователи да преиначават оригиналните текстове. Д. Митрев, К. Пенушлиски и Ал. Спасов през 1962 г. преиздадоха „Български народни песни“ в Скопие под заглавието „Зборник“.)</p>	<p>е) Автентичното название на сборника е Български народни пѣсни собрани одъ братья Миладиновци Димитрія и Константина. Въ Загребъ 1861. Обява от братя Миладинови във връзка с набиране на абонати за сборника „Български народни песни“ от 7. II. 1861 г. във в-к „Дунавски лебед“, Белград, бр. 20: „Песните пред шест години зафатихме да собираме от Западната България, т.е. от Македония“.</p>
---	---

Обобщение: С тази дълбоко ненаучна практика на изопачаване на заглавия и волунтаристична интервенция в цитираните текстове (у Конески и след Конески) световната научна общественост вече така е привикнала, че започва да не ѝ прави впечатление. На нас поне не ни е известно чуждестранен изследовател да е реагирал при подмяната на заглавието на сборника на Ст. Веркович „Народне песме македонски^x Бугара“, извършена от същите трима издатели – Д. Митрев, К. Пенушлиски и Ал. Спасов – като „Македонски народни песни“ (Скопје, 1961).

Удивително е, че от славистите с международна известност С. Б. Бернщейн е този, който се включва в манипулативната игра. Така напр. той подменя заглавието на труда на Хр. Кодов „Тракийските говори като преход между източнобългарските и македонските говори“ (Księga referatów, Sekcja 1. Językoznanstwo. Warszawa, 1934, стр. 54–55), като премахва след *македонските* думата *говори*, за да създаде впечатлението, че става дума за език. „Новото“ заглавие е „Тракийските говори като преход между източнобългарските и македонски“.

III. Директно преписване (плагиатство) от българските граматични трудове. Случаите са многобройни. Тук не става дума за кражба на идеи и решения, тъй като езикът и в двата случая е един и същ – български, а за плътна езиково-текстова близост между авторите. Естествено, заимства се от разработките на солидни учени като акад. Ст. Младенов, акад. Л. Милетич, акад. Б. Цонев, акад. Вл. Георгиев, чл.-кор. Л. Андрейчин, чл.-кор. К. Мирчев, проф. Ст. Стойков и др., които са много по-ранни във времето. В студията „Единството на българския език в миналото и днес“ бяха посочени редица случаи, затова тук ще приведем няколко нови, за да разкрием картината на бързото „установяване и усвояване“ на новия книжовен език, т.е. на скоростната прекодификация на стария. Текстове, които предлагаме по-долу, са от двете граматики – на Л. Андрейчин („Основна българска граматика“) и на Бл. Конески („Грамматика на македонскиот литературен јазик“). От съпоставката ясно проличава, че Бл. Конес-

ки е следвал плътно текста на Л. Андрейчин дори без да променя примерите и техния ред.

Л. Андрейчин	Бл. Конески
<p>„Основна българска граматика“ 1942, с. 64</p> <p>а) „Ако сравним думи и форми като <i>бера, брах, избирам, избор</i>, за нас е ясно, че те са образувани все от един корен, въпреки че той се явява в <i>бера</i> под форма <i>бер-</i>, в <i>брах</i> под форма <i>бр-</i>, в <i>избирам</i> под форма <i>бир-</i>, и в <i>избор</i> под форма <i>бор-</i>.“</p> <p>б) „Основното съотношение на гласните, които се редуват в някои глаголи и имена, образувани от един и същи корен, е <i>е – о</i>, напр. <i>бера – сбор, тека – ток, река – пророк, лежа – полог, стеля – стол, дера – раздор, неса – внос</i> и др.“</p> <p>в) „В други случаи, в резултат на някои по-сетнешни звукови процеси, или други причини, в корена на глагола се явява друга гласна вм. <i>е</i> или няма никаква гласна: <i>бия – бой, вия – завой, гния – гной, тия – водопой, лея – лой, нея – песнопоец, крия – покров, рия – ров, взра се – взор, извра – извор, мра – мор, запра – запор, простра – простор</i> и др.“</p>	<p>„Грамматика на македонскиот литературен јазик“, 1966, с. 61–62</p> <p>а) „Кај извесен број зборови, образувани од исти корен се забележува разлика во кореновиот вокал: <i>бере, брал, пребира, избор</i>. Кај приведените зборови коренот се јавува под форми <i>бер-, бр-, бир-, бор-</i>.“</p> <p>б) „Редување на самогласките наоѓаме кај некои глаголи и именки, изведени од исти корени, при кое е најобичен односот <i>е- о</i>: <i>бере- избор, рече – пророк, урок, лежа – полог, постеле – стол, дера – раздор, внесе – внос, пренесе – пренос, лее – лой</i> и др.“</p> <p>в) „Следните случаи се изделуваат со тоа што кај глаголите во коренот се јавува <i>и</i> или пак нема никакъв вокал: <i>бие – бој, вие – повој, гние – гной, тие – упој, крие – покров, рие – ров, просре – прозорец, извре – извор, умре – мор, напре – напор, простре – простор</i> и др.“</p>

IV. Скриване на истината за отказа од лингвистичниот македонизъм на неговите нај-видни представители и за възвръщането им към възгледите за етнонационалните корени на езика на македонските българи.

На първия (македонистичен) период от дейността на К. П. Мисирков в граматиката на Бл. Конески е посветена цяла глава. За втори (основен, български) период в нея не се и споменава. Именно през първия период, след Илинденското въстание от 1903 г. и настъпилото разочарование след това, излиза брошурата „За македонските работи“ на Мисирков, която се

определя като манифест на македонизма, и по-специално на лингвистичния. Освен че е написана на частично диалектизиран книжовен български език, тя поставя и редица въпроси, които могат да бъдат обобщени по следния начин (така, както ги виждат Мисирков и Конески):

1. ВМРО, създадена през 1893 г., си поставя като основна цел да извърши революция срещу турското иго със свои собствени (вътрешни) сили. В програмата ѝ обаче има празнини, що се отнася до работата в културен и езиков план (липса на самостоятелен книжовен език). Ръководителите на ВМРО и народът в Македония, под влиянието на великобългарските елементи, смятат, че книжовният български език в Македония трябва да се запази такъв, какъвто е до въстанието: „со успеот на востааин’ето, ако се питат: на кој јазик ќе треба да зборуваат судијата, да речеме во Тетово? – автономното правителство, кои ќе бидат од „болшинството“ ќе одговорат – на бугарски; истото ќе одгоруваат и местните жители... Исто така во полза на бугарите, ќе се реши и прашаин’ето за јазикот во грацките и селските околии“. При загуба на въстанието – смята Мисирков – трябва да се приеме неговият вариант за език. Така ще се запълни празнината в идеологијата на ВМРО.

2. В основата на новиот език трябва да легне централното наречие, кое то се говори във Велешко, Прилепско, Битолско, Охридско. Според Мисирков то ще е еднакво отдалечено од езиците на државите с национални пропаганди. Така в новиот литературен език трябва да влезат думи с изпаднало *v* (*чоек, прао*). Вместо *шт* трябва да се приеме *шч* (*шчо, обшчина*); нужно е да се отрази метатезата на *j* (*уважејн’е, здружејн’е*). В 3 л. ед.ч. глаголните форми трябва да запазват *-т* (*можит, бидит*). В правописа подобре ще е да се приложи фонетичниот принцип с лека отстапка на етимологичниот. Мекостта на согласните *л, н, к, г* ще се отбелязва с апостроф – *л’, н’, к’, г’*.

За съжаление – според Конески – брошурата не била стигнала до народа и тя дори не е била използвана по време на I езикова комисија – декември 1944 г.; на II и III – май 1945 г. Второто ѝ издание в Скопие е чак през 1946 г. Важен бил обаче фактът, че такъв опит бил направен.

Няма да коментираме дали един човек с една брошура од неколку събрани стари статии може сам да направи друг език, различен од езика, на којто е говорил и писал народът в географската област Македония II века; нито дали това е по силите и на една комисија од десетина човека, работила в течение на една седмица и съчинила неколку правила, приети с гласуване. Не можеме обаче да се согласим със скриването на факта, че впоследствие основните герои на (пре)кодификациите се отказват од стореното, порицават го и се връщат към първоначалните си възгледи за етнонационалните корени на езика на македонските българи. Кр. Мисирков по този повод написва множество статии и обемниот „Дневник“, а В. Марковски – също солидна книга с красноречивото заглавие „Крвта вода не става“ (проза) и епоса „Предания заветни“, наречен с основание „Българиада“.

Специално ще разгледаме схващанията на К. Мисирков от втория период, които в Скопие не са подложени на анализ, за да се добие по-цялостна представа за неговото творчество. Това ще направим без коментар, така както беше сторено в книгата „Прозрения“ (вж. Мисирков/Misirkov 2000), в която бяха събрани по-ценните му мисли върху разгледаните досега въпроси (При цитатите, които изнасяме от „Прозрения“, първо се изписва страницата от тази сборна книга, а след наклонената черта се изписва точката, означаваща реда на привежданото подзаглавие в нея). Както вече споменахме, разграничаваща линия между двата периода представлява отказът от брошурата му „За македонските работи“. Кр. Мисирков (с. 43) самокритично отбелязва на безупречен книжовен български език: *„Читателите на тая статия („Бележки по...“) ще бъдат вероятно изненадани от грамадното противоречие, което ще срещнат в нея, в сравнение с онова, което те прочетоха или могат да прочетат в брошурата ми „За македонските работи“. За отгатването на това противоречие достатъчно е да се припомни, че аз там изстъпих като импровизиран политик“.*

Обявеният след анкета в Скопие за „най-голям македонец на XX в.“, чието име носи създаденият Институт за македонски език, Кр. Мисирков пише (с. 14): *„Началото на XIX в. завари в Македония гръцко духовенство и българско национално самосъзнание. Но ето, че се раздават викове на самите македонци: Ние сме българи, повече българи от самите българи в България... Вий сте могли да победите България, да наложите каквито щете договори, но с това не се изменя нашето убеждение, нашето съзнание, че не сме сърби, че ние досега сме се казвали българи, тъй се казваме и днес и такива искаме да се казваме и в бъдеще. Ние ще бъдем повече македонци, отколкото българи, но македонци със свое различно от вашето сръбско самосъзнание, със свое историческо минало, със свой литературен език, общ с българския, със свое македоно-българско национално училище, със своя национална църква. Наричаме ли се ние българи или македонци, ние винаги съзнаваме себе си като отделна, единна, свършено отлична от сърбите и с българско съзнание народност“.*

Освен тази глобална констатация за етническия характер на населението в Македония авторът дава и по-конкретни обяснения за:

а) общото национално съзнание:

„И българският епос съгласно с летописните данни говори за българското национално самосъзнание на македонците в XIV в. и следните векове до наши дни“ (с. 33/т. 43).

„Българското национално самосъзнание на земите, които по Берлинския трактат влязоха в състава на кралство Сърбия за последната четвъртина от миналия век е обект всеизвестен, оти е било българско“ (с. 35/т. 44).

„Ние винаги съзнаваме себе си като отделна, свършено отлична от сърбите и с българско съзнание народност“ (с. 16/т. 16).

б) общото име:

„Поради сговора между Сърбия и Гърция, България бе ограбена и два милиона **славянобългари** бяха поробени... Пролятата и проливана невинна кръв за свободата на **българите в Македония** може да повика на съд пред славянската обществена съвест сръбско-гръцкото покушение върху свободата на **българския народ, на българите от Македония**“ (с. 19–20/т. 5).

„**Населението** на Скопие и на Скопско е чисто **българско**... ние **македонските българи**, искаме да верваме, оти Русия нема да бъде несправедлива спрема нас“ (с. 19/т. 24).

„**Македонците**, наричат ли се те **македонски българи** или предпочитат да се наричат македонци, те винаги са били добри и лоялни **български граждани** (с. 17/т. 17).

„Ние обичаме **българската национална държава** като своя“ (с. 17/т. 17).

„Против **българското национално име**, с което сме кръстени от гръците още преди влизането ни за пръв път в началото на IX в., ние македонците нямаме нищо против“ (с. 15/т. 15).

„Когато в Македония и в България още не е имало помен от българска екзархия, гръците очевидно добре запознати с балканските народности не правят **никакво различие** между **българин и македонски словенин**. Ние македонците не можеме и нема зацо да игнорираме този и нему подобни факти, които могат да се цитират със стотици“ (с. 15/т. 15).

„Во него (востаин’ето) имат **раководна рол’а само македонците словени**, ичо се викаат **бугари**“ (с. 9/т. 3).

„Сите велеа, оти **Македонците сет бугари**“ (с. 9 и 10/т. 5).

в) общия език:

„Ние македонците доброволно си избрахме един **общ с българите литературен език** още преди освобождението на България, когато тя не беше по-културна от нас и не можеше културно, нито политически да се наложи. С други думи ние си имаме **литературен език**, който си е **наша домашна работа** и резултат от свободен избор. Забраняването от сърбите да употребяваме този **наш литературен език**, който е едничката връзка между нас и българите е едно от въпиющите нарушения на нашите човешки права“ (с. 14/т.13).

„(Комитетите) са готови да дадат на Европа секакви гаранции, Македония да не се соединит со Бугарииа, но они никоі пат не ке склонат да се упразнит во Македонииа бугарцкиот јазик и бугарцкото име“ (с. 11/т. 8).

От особена важност е посочването на Мисирков, че именно сърбите са създателите на доктрината за отделна македонска народност и език, т.е. че тази доктрина е чужда и привнесена отвън и че Мисирков не е неин създател: „**Най-после те (сърбите) се хванаха на мисълта за особена македонска народност, която наместиха в Южна Македония; Северна Маке-**

дония обявиха за чисто сръбска, Средна Македония за етнически преходна област от сръбския към **македонския език**“ (с. 18/т. 21). Очевидно става дума за Новакович, с когото през първия период от дейността си Мисирков е в близък контакт и изпълнява поръченията му.

г) общата история:

„Заптели се в различни лъжи, в опитите да смажат душите на македонското население, сърбите извращаваха **цялата история**“ (с. 22/т. 31).

„(Сърбите) с помощта на интриги и на балкански съюзници завладяха по-голям дел от Българска Македония. Обаче тези сръбски придобивки от 1912 г. предизвикаха войната от 1913 г.; те предизвикаха войната между сърби и българи в 1915–1918 г. и ще предизвикват още безкрай много войни, ако Душановата империя не бъде ликвидирана както в XII в. върху принципа на самоопределение на народите“ (с. 21/т. 29).

„Защо сърбите искат Македония – тая **чисто българска страна**, която си остава такава от VI в. до ден днешен, въпреки всичките превратности на историческата съдба“ (с. 20/т. 28).

„Автономна Македония, како пат, по кој што ќе се дојт до сојединуајн'ето на Македония со Бугарија, Србија никој пат не ќе допуштит (с. 12/т. 10).

„Има прокудена македонска интелигенција: свещеници, учители, адвокати, журналисти, професори, доктори, хора от всички професии, които милеят за своята поробена родина и няма да позволят на Сърбия да фалшифицира близката и далечна история и етнография на Македония“ (с. 22/т. 32).

„Напразно сърбите приписват на българите извращения на историята... Ние македонците с право можеме да негодуваме от неподвижността на българската историческа наука“ (с. 24/т. 36).

д) общата църква

„Това духовно единство на мизийци, македонци и тракийци предшества и последва създаването на българската екзархия и освобождението на България“ (с. 16/т.16).

„По-събудените македонци... ръка за ръка с българите от България и Тракия поведоха борбата за национална просвета и национална църква“ (с. 16/т.16).

„По основаването на самостоятелна сръбска архиепископия ние трябва добре да помниме, оти сръбската църква дотогава е била само една далечна малокултурна и малоправна епархия на Охридската архиепископия на цела България“ (с. 25–26/т.38).

„Охридската архиепископия на целокупна България е наше историческо наследство и наш идеал за църковно освобождение от ненавистното сръбско Савско робство“ (с. 15/т.15).

е) общите празници:

„Сърбите не само искат да колонизират Македония със сърби от

други земи на Югославия, но искат още да убият нашето българско съзнание и да ни натрапят да забравиме всички наши заслужили дейци от нашето далечно и близко минало, и да ги заместиме със сърби: св. Кирил и Методий, св. Климент, св. Наум и св. Сава; Гоце Делчев и Даме Груев с Кара Георги и с Добрица Маркович“ (с. 24/т.35).

„Сърбите натрапиха празнуването на „свети“ Сава на поробеното население, на което е забранено да празнува общобългарския празник св. Кирил и Методий и годишнината от Илинденското въстание“ (с. 25/т.37).

От направения преглед на възгледите на Мисирков след отказа му от Новаковичевите (сръбски) идеи за македонска нация и език става ясно, че представянето на Мисирков като „най-големия македонец“ на XX век в Р. Македония е едностранчиво, непълно, невярно и тенденциозно. Въз основа на посочените цитати с пълно право можем да определим, че Мисирков е един от най-големите български интелектуалци в Македония, който се бори за утвърждаването на общо национално съзнание, общо име, общ език, обща история, обща църква и общи празници с България.

Във възгледите си той не е по-различен от вижданията на големия германски балканолог Г. Вайганд, написал специална глава в труда си „Етнография на Македония“, озаглавена „Македонският български език“, в която се прави важното заключение: *„Която и област на езика да разгледаме, става напълно ясно, че имаме работа с български, а не със сръбски език. Всичките опити на сръбските шовинисти да представят македонския език като сръбски диалект или като смесен език с неопределен характер, са безплодни“* (Вайганд/Weigand 1924: 79).

КРАТКИ СВЕДЕНИЯ ЗА ЕГЕЙСКОМАКЕДОНСКАТА ПРЕКОДИФИКАЦИЯ

Тази прекодификация е направена през 50-те години на XX в. от дейтели на Гръцката комунистическа партия, владеещи книжовния български език, от времето на (и след) Гражданската война в Северна Гърция. Издадената „Грамматика по македонски език“ през 1953 г. е на издателство „Нова Елада“ (не е отбелязан градът на издаването) и е предназначена за българските деца от Егейска Македония, разпръснати след неуспеха на Гражданската война по цяла Източна Европа. За тях са създадени и други учебници на „език“, по-различен от скопския вариант (от същата година). Тя има по-широка употреба от вардарската, защото е въведена в цяла Източна Европа. Подробният ѝ анализ ще се извърши в близко бъдеще. Двете грамматики се различават и по своята откровеност. „Егейската“ открито признава, че е сътворена по „Българска граматика“ на Л. Андрейчин и др. от 1947 г., докато „вардарската“ прикрива този факт терминологично и установяването на плагиатството на Бл. Конески става след извършването на нарочни съпоставки.

За да няма съмнение в казаното дотук за българския език, привеждаме цялостния Предговор на „егейската“ граматика: *„Освобожданието на голяма част на Егейска Македония от ДАГ през годините 1946 – 1949, дека славяномакедонскио народ стана истински господар во своите родни огнища и целата власт премина во неговите ръци, имаше за резултат да се развие и слободен национален живот во ослободените области. Свите функции на народната власт во тия области ставаа на македонски език, беа открити първите македонски училища и културнопросветни учреждения. Това бурно развитие на слободен творчески живот на македонците от Егей продължи и продължава денес во страните на Народната демократия, дека найдоа гостоприемство хиляди прокудени славяномакедонски деца и политемигранти. Беа издадени на македонски език десетки книги – учебници, художествена и политическа литература, вестници и списания; се создадоа млади литературни работници и започна да се оформява постепенно книжовнио език на славяномакедонците от Егей. Составянето на тая първа македонска граматика за славяномакедонците от Егей е законен резултат и плод на той бурен напредок на нашио народ. Во нея се прават опити да се формулират по-главните граматически правила на македонскио език, како той се оформява денес во Егейска Македония, особено след воведванието на радиоemisиата по македонски език на Радиостанциата „Слободна Гърция“. Македонскио отдел на издателството „Неа Елада“ е уверен оти тая първа македонска граматика за славяномакедонците от Егей ке подпоможи много нашата младина и преподавателите по македонски език за правилното изучување на новио, литературнио, език и за оформяването на обицио народен македонски език от Егей. Како главни библиографски източници при составянето на граматиката послужиа: Българска граматика от д-р Любомир Андреичин, Ник. Костов, Еньо Николов. София 1947 и Грамматика Русского Языка, А. С. Матийченко Учпедгиз – 1952. Македонски отдел на Издателството „Неа Елада“.*

Общо заключение

От шестте прекодификации на българския език тук бяха разгледани вардарскомакедонската и егейскомакедонската. И шестте заедно обаче са ярко свидетелство за плурицентризма на българския език, който е резултат от изключително сложната историческа съдба на българския народ.

ИЗТОЧНИЦИ / SOURCES

ДА 1888: Дипломатически архив – Дубровник, ПП одель, ф.-I-102/1888 г.; ф.-I-251/1888 г. [DA 1888: Diplomatičeski arhiv – Dubrovnik, PP odel, f.-I-102/1888 g.; f.-I-251/1888 g.]

Мисирков 2000: *Мисирков, Кр.* (Без коментар) Прозрения от I. „За македонските работи“ II. „Бележки по южнославянската филология и история“ и др. Со-

фия, Македонски научен институт. [Misirkov 2000: *Misirkov, Kr.* (Bez komentar) Prozreniya ot I „Za makedonskite raboti“ II. Belezhki po yuzhnoslavyanskata filologiya i istoriya“ i dr. Sofia, Makedonski nauchen institut.]

Ристески 2000: *Ристески, С.* Стенографски белешки од првата јазична комисија. Факсимил. Скопје. [Risteski 2000: *Risteski, S.* Stenografski beleshki od prvata jazichna komisija. Faksimil. Skopje.]

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Андрейчин 1944: *Андрейчин, Л.* Основна българска граматика. София, Хемус. [Andreychin 1944: *Andreychin, L.* Osnovna balgarska gramatika. Sofia, Hemus.]

Андрейчин 1947: *Андрейчин, Л.* Българска граматика. Помагало за езиково-граматично обучение в гимназиите [съвместно с Н. Костов и Е. Николов]. София: Държавно издателство при министерството на народното просвещение, 1947. [Andreychin 1947: *Andreychin, L.* Balgarska gramatika. Pomagalo za ezikovo-gramatichno obuchenie v gimnaziite [savместno s N. Kostov i E. Nikolov]. Sofia: Darzhavno izdatelstvo pri ministerstvoto na narodnoto prosveshthenie, 1947.]

Вайганд 1924: *Вайганд, Г.* Етнография на Македония (превод от немския труд Ethnographie von Makedonien). Leipzig. [Weigand 1942: *Weigand, G.* Ethnografiya na Makedoniya (prevod ot nemskiya trud Ethnographie von Makedonien). Leipzig.]

Грамматика по македонски език. Издателство „Неа Елада“, 1953. [Gramatika po makedonski ezik. Izdatelstvo „Nea Elada“. 1953.]

Драгнев 1998: *Драгнев, Д.* Скопската икона Блаже Конески – македонски лингвист или сръбски политработник. София, Македонски научен институт. [Dragnev 1998: *Dragnev, D.* Skopskata ikona Blazhe Koneski – makedonski lingvist ili srabski politrabotnik. Sofia, Makedonski nauchen institut.]

Жинзифов 1943: *Жинзифов, Р.* Избрани съчинения. София. [Zhinzifov 1943: *Zhinzifov, R.* Izbrani sachinenia. Sofia.]

Единството на българския език в миналото и днес. – Български език, № 1. БАН, 1978. [Edinstvoto na balgarskiya ezik v minaloto i dnes. – Balgarski ezik, № 1. BAN, 1978.]

Кочев 1984: *Кочев, Ив.* Стандартните и субстандартните (регионални) форми на българския език. – Български език, № 4. [Kochev 1984: *Kochev, Iv.* Standartnite i substandartnite (regionalni) formi na balgarskiya ezik. – Balgarski ezik, № 4.]

Кочев 1994а: *Кочев, Ив.* Идеята за превръщането на една държава в Пиемонт на южното славянство успява да се реализира. В-к „Власт“, бр. 21 (72). София. [Kochev 1994: *Kochev, Iv.* Ideyata za prevrashtaneto na edna darzhava v Piemont na yuzhnoto slavyanstvo uspyava da se realizira. V-k „Vlast“, br. 21 (72). Sofia.]

Кочев 1994б: *Кочев, Ив.* Идеите срещу суверенитета на България в традиционната сръбска политика. В-к „Власт“, бр. 8 (73). София. [Kochev 1994: *Kochev, Iv.* Ideite sreshtu suvereniteta na Balgaria v traditsionnata srabska politika. V-k „Vlast“, br. 8 (73). Sofia.]

Кочев, Кронщайнер, Александров 1993: *Кочев, Ив., О. Кронщайнер, Ив. Александров.* Съчиняването на т.нар. македонски книжовен език. София., Македонски научен институт. [Kochev, Kronsteiner, Aleksandrov 1993: *Kochev, Iv., O. Kronsteiner, Iv. Aleksandrov.* Sachinyavaneto na t.nar. makedonski knizhoben ezik. Sofia, Makedonski nauchen institut.]

Кочева, Кочев 2017: *Кочева, А., Ив. Кочев.* On the recodification and pluricentricism of standard Bulgarian – В: *Linguistique balkanique* LVI. 2 [Kocheva, Kochev 2017: *Kocheva, A., Iv. Kochev.* On the recodification and pluricentricism of standard Bulgarian – In: *Linguistique balkanique* LVI. 2]

Марковски 2003: *Марковски, В.* Кръвта вода не става. София, Книгоиздателска къща Труд. [Markovski 2003: *Markovski, V.* Kravta voda ne stava. Sofia. Knigoizdatelska kashta Trud.]

Милетич 1925: *Милетич, Л.* Нова латинска писменост за македонските българи под Гърция. – Македонски преглед, кн. 5–6. [Miletich 1925: *Miletich, L.* Nova latinska pismenost za makedonskite balgari pod Gartsia. – Makedonski pregled, кн. 5–6.]

Пенушлиски 1989: *Пенушлиски, К.* Малеш и Пијанец. Т. III. [Penushliski 1989: *Penushliski, K.* Malesh i Pijanets. Т. III.]

Речник на македонската народна поезија. Т. I. (А–Г). Скопје, 1983. [Rechnik na makedonskata narodna poezija. Т. I. (A–G). Skorje, 1983.]

✉ Доц. д-р Ана Кочева, проф. д-р Иван Кочев

Секция за българска диалектология и лингвистична география
Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ Assoc. Prof. Ana Kocheva, PhD; Prof. Ivan Kochev, PhD
Department for Bulgarian Dialectology and Linguistic Geography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria